

Ing. Jaroslav Tvrdík

Problematika nákupu nadzvukových letounů a její propojení s reformou ozbrojených sil Armády České republiky

O tom, že armáda potřebuje nadzvukové letouny vlastně rozhodla už Klausova vláda v roce 1997. Jednání s tehdejšími potenciálními dodavateli mělo být uzavřeno ve stejném roce, ale nestalo se tak. Spor kolem stíhaček rozdělil sněmovnu. Některé strany nákup letadel za daných podmínek odmítají. „Nadzvuková letadla nejsou prioritou naší armády. Tento projekt není dobře promyšlen, není dobře prováděn a nepřinese Armádě České republiky ani České republice jako takové nic dobrého,“ uvedl poslanec ODS Petr Nečas. Podle něj je nákup stíhaček zatím zbytečný. Nejprve je nutné provést reformu armády jako celku a teprve potom utrácet peníze za letadla. Naproti tomu ČSSD a lidovci si myslí, že stíhačky Česká republika potřebuje. „Bez stíhaček je reforma neproveditelná,“ prohlásil ministr obrany Jaroslav Tvrdík. Zemanův kabinet ovšem nepodepíše již schválenou smlouvu s BAE Systems a Saabem před tím, než zákon o financování nákupu nadzvukových letounů Gripen nebude zveřejněn ve Sbírce zákonů. Ve smlouvě se hovoří i o tom, že letouny i s příslušenstvím a výzbrojí by přišly na 60,2 miliardy korun. Úroky z úvěrů by činily přibližně dvě a půl miliardy. Někteří poslanci však tvrdí, že celková cena pořízení stíhaček i s jejich provozem, modernizací nebo úpravami vojenských letišť by se vyšplhala až na sto padesát miliard korun. S historií nákupu těchto letounů a její vazbou na reformu českých ozbrojených sil se mohou čtenáři VR seznámit v referátu ministra obrany J. Tvrdíka, jenž byl přednesen v souvislosti s hlasováním o jejich nákupu v Parlamentu ČR v dubnu 2002.

Pro pochopení celkového procesu nákupu nadzvukového letounu bych vás znovu nejdříve rád seznámil s celkovou chronologií postupu exekutivy České republiky při jejím rozhodování. Ten, kdo chce, totiž pochopí, že nákup nadzvukových letadel nespadl z nebe a že to, co nyní někteří poslanci označují za prosazování nákupu pět minut před dvanáctou či snad pět minut po dvanácté, není nic jiného než logické završení dlouhodobého procesu výběru a nákupu nadzvukových letounů. Nebudu spekulovat, zda se první seriózní úvahy o takovém nákupu objevily v roce 1991 nebo 1992, jaké diskuze se v tomto směru odehrávaly v polovině devadesátých let. Jen vězte, že již v té době vojenští piloti vyhodnocovali kvality nadzvukových strojů renomovaných výrobců, kteří byli později osloveni v rámci tendru. Přidržíme se jen faktů.

Se záměrem nákupu víceúčelových taktických nadzvukových letounů vyjádřila souhlas vláda České republiky 26. března 1997 svým usnesením číslo 179. Zároveň uložila předložit návrh kritérií a postupu výběru dodavatele pro nákup nadzvukové letecké techniky. Tedy před více než pěti lety.

Bezpečnostní rada státu se zabývala touto problematikou 13. dubna 1999. Následně vláda České republiky na základě svého usnesení ze dne 5. května 1999 k nákupu nadzvukových letounů oslovila vlády Spojených států, Velké Británie, Německa, Francie a Švédska se žádostí

o zprostředkování předběžných nabídek na dodávku těchto letounů. Usnesením vlády ze dne 11. října 1999 byla ustavena mezirezortní pracovní komise k vyhodnocení předběžných nabídek k problematice nákupu nadzvukových letounů pro Armádu České republiky. Bezpečnostní rada státu uložila svým usnesením ze dne 14. března 2000 ministru obrany předložit materiál návrhu dalšího postupu a kritéria výběru dodavatele pro nákup nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 10. května 2000 bylo uloženo ministru obrany ve spolupráci s ministry financí, průmyslu a obchodu a zahraničních věcí připravit návrh výběrového řízení včetně kritérií s jejich stanoveným pořadím podle důležitosti. Ministru financí navrhnout ve spolupráci s ministry obrany a průmyslu a obchodu způsob financování nákupu maximálně 36 kusů nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 16. října 2000 bylo schváleno zahájení procesu výběrového řízení na dodavatele 36 resp. 24 nadzvukových stíhacích letounů. Usnesením vlády ze dne 3. ledna 2001 byla schválena výzva k podání nabídky na veřejnou zakázku, zadávací dokumentace a harmonogram výběrového řízení na dodavatele nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 10. ledna 2001 byla schválena výběrová komise pro posouzení a hodnocení nabídek ve výběrovém řízení. Vládní mezirezortní výběrová komise zahájila svou činnost dne 26. ledna 2001, 26. února 2001 proběhla konference s uchazeči k vyjasnění požadavků zadavatele a dne 19. března 2001 se pro kandidáty uskutečnila prohlídka infrastruktury letecké základny Čáslav.

Před ukončením lhůty na doručení nabídek odstoupily z výběrového řízení firmy Eurofighter, konsorcium EADS, Lockheed Martin Int., Boeing/McDonell a Dassault Aviation. Dne 31. května 2001 komise Ministerstva obrany převzala nabídku od jediné firmy, a to britsko-švédského konsorcia SAAB/British Aerospace Systems Int. vyrábějícího letouny JAS 39 Gripen. 1. června 2001 proběhla kontrola doručené nabídky za účasti zástupců dodavatele. Výběrová komise hodnotila nabídku podle vojensko-odborných kritérií, offsetových programů, ceny a navrženého způsobu financování a zahraničněpolitických aspektů. K tomuto účely byly zřízeny čtyři odborné komise složené z odborníků na jednotlivé oblasti, kteří připravili podklady pro práci výběrové komise. Výběrová komise připravila 12. září 2001 závěrečnou zprávu o hodnocení výběrového řízení jako podkladový materiál pro rozhodnutí vlády v měsíci říjnu 2001.

Dne 29. října 2001 vzala vláda České republiky svým usnesením číslo 1115 na vědomí zprávu o hodnocení výběrového řízení na dodavatele víceúčelových taktických nadzvukových letounů a uložila zpracovat návrh dalšího postupu ve věci vyzbrojení Armády České republiky nadzvukovými letouny. V prosinci 2001 přijala vláda usnesení číslo 1331 ke komplexnímu návrhu dalšího postupu ve věci vyzbrojení Armády České republiky, které ukládá zahájit kontraktační jednání. Dne 19. prosince 2001 byl jmenován vládní zmocněnec pro nákup víceúčelových taktických letounů a byl vytvořen mezirezortní integrovaný tým Centrum pro realizaci projektu nadzvukového letounu. Jeho aktivity byly zahájeny vyjednáváním podmínek nákupu letounů, se kterými vás v dalším podrobněji seznámím. Již sama rekapitulace tohoto procesu svědčí o tom, že se jedná o dlouhodobý záměr, a nikoliv o snahu protlačit poslaneckou sněmovnou něco na poslední chvíli.

Pod vedením vládního zmocněnce pro jednání o nákupu víceúčelových taktických letounů byly ustanoveny čtyři odborné týmy. Kontraktační, technicko-logistický, offsetový a financování projektů a navíc také tým administrativní podpory. Kontraktační tým pod vedením Ministerstva obrany společně se zástupci dalších ministerstev řešil problematiku vymezení podmínek smluvního vztahu. Řešená problematika se týkala jak samotné kupní smlouvy, tak všech souvisejících komerčních otázek. Technicko-logistický tým se zabýval definová-

ním technických a logistických požadavků, offsetový tým byl pod vedením Ministerstva průmyslu a obchodu a řešil problematiku související s programem průmyslové spolupráce, a tým financování projektů byl pod vedením Ministerstva financí odpovědný za posouzení variant financování nákupu a zajištění nejvýhodnějších podmínek pro český stát.

Na základě rozhodnutí vlády České republiky ze dne 19. prosince 2001 byly společnosti Andersen a Weinhold Andersen Legal vyzvány k podání nabídek na výkon činnosti poradce pro vládu České republiky a následně po podepsání smluv s vládou zahájily obě společnosti vlastní působení při uskutečňování projektů. Projekt takového rozsahu vyžadoval dobře stanovené postupy a organizaci. I na české straně pracovalo v průběhu posledních tří měsíců okolo stovky odborníků z různých ministerstev, státních institucí či poradců. Rychlost a efektivita práce všech týmů podpořila skutečnost, že všichni pracovali ve společných prostorách. To podstatně zrychlilo komunikaci mezi jednotlivými týmy, umožnilo snadno a zabezpečeně sdílet elektronické soubory a využívat centralizovanou administrativní agendu.

Základní charakteristiky kupní smlouvy

Předmětem kupní smlouvy je nákup 24 víceúčelových taktických nadzvukových letounů typu JAS 39 a souvisejícího vybavení a služeb Českou republikou od konsorcia SAAB/British Aerospace Systems a související program průmyslové spolupráce. Smluvními stranami jsou Česká republika, konsorcium SAAB/British Aerospace Systems. Česká strana od samého počátku upřednostňovala uzavření takového významného kontraktu bez prostředníka. Jeho využití by totiž významně navýšilo náklady spojené s transakcí. Takže žádné provize prostředníkovi ani navýšování ceny ze strany konsorcia, které by se v takovém případě významněji chránilo, a to i navýšením vlastní nabídkové ceny. V otázkách smluvního jazyka bylo ujednáno, že rozhodující bude česká verze smlouvy, pouze specifická část dokumentace v přílohách bude v anglickém jazyce. Rozhodným právem bude právo české, případné rozhodčí řízení bude řešeno v souladu s pravidly mezinárodní obchodní komory.

Celková kupní cena je 52,5 miliardy korun. Tato částka nezahrnuje zbraňové systémy a zařízení poskytne kupujícím tzv. BFE či dodatečné náklady na financování. Úhrada smluvní ceny bude provedena ve třech měnách. Tato úhrada bude zajištěna proti kurzovým rizikům. Splátkový kalendář stanovuje uhrazení 40 % kupní ceny před dodáním, uhrazení 55 % během trvání dodávek a počítá s pěti procenty zádržného, splatného po dodání posledního letounu. S dodávkami letadel se počítá v rozmezí tří let, od října roku 2004 do roku 2007. Za významné považují, že první čtyři letadla dodaná koncem roku 2004 budou schopna nasazení k ochraně vzdušného prostoru České republiky v rámci aliančního systému NATINADS (*NATO Integrated Air Defence System*) již začátkem druhého čtvrtletí roku 2005. Vystřídají tak v té době již vyřazovaná letadla MiG 21.

Ve smluvních závazcích je také ošetřena vazba mezi plněním offsetového programu a úhradami kupní ceny českou stranou. Pokud konsorcium nebude plnit stanovené milníky offsetového programu, česká strana zadrží celkem 10 % kupní ceny a zadržené platby budou odečteny z kupní ceny. České straně se podařilo vyjednat celou řadu sankčních a penalizačních smluvních ustanovení, týkajících se např. záručních lhůt, plnění smlouvy, smluvních pokut či odstoupení od smlouvy, v některých případech i s možností vrácení již dodaných letounů, jejichž prostřednictvím bude možné podstatně snížit případná technická, obchodní či právní rizika související s uvedeným nákupem.

Dalším klíčovým ustanovením obsaženým v současné podobě kupní smlouvy patří oblast ručení, odpovědnosti za škody, odstoupení od smlouvy a sankcí a úprava daňových otázek. Důležitá otázka záruk za plnění kontraktu je řešena ručením společností SAAB a British Aerospace Systems souhrnně do výše 100 % případné odpovědnosti. To významně zlepšuje pozici české strany proti původně navrhované záruce za plnění ve výši 5 % ceny kupní smlouvy. Zdvynásobení maximálního limitu odpovědnosti, tedy na 10 %, za způsobené škody představuje významné snížení rizik české strany. Významné zlepšení pozice české strany znamená také současná úprava odstoupení od smlouvy, kdy má česká strana právo odstoupit od smlouvy v případech hrubého porušení smlouvy a při prodlení s dodáním přesahujících 300 dnů. Navíc v situaci, kdy je dodavatel v prodlení s dodávkou tří letounů o více než 300 dní a do té doby by bylo dodáno méně než 14 letounů, má česká strana právo odstoupit od smlouvy a vrátit již zakoupené letouny proti vrácení zaplacené ceny. To je skutečně bezprecedentní úspěch vyjednávacího procesu. Nová podoba kupní smlouvy umožňuje požadovat náhradu škody přesahující výši smluvní pokuty. Dále je třeba zmínit, že se podařilo dojednat zdvoynásobení záruční lhůty na 24 měsíců nebo 240 letových hodin, záruky za interoperabilitu v rámci Aliance, bezplatné bezpečnostní úpravy první třídy po dobu 30 let, garance dodávky náhradních dílů pokrývajících potřebu na tři roky pro každé z dodaných letadel či možnost odstoupit od smlouvy, pokud chování konsorcia způsobí odnětí či nezískání licencí.

Konsorcium původně nabídlo základní cenu a její neomezené navyšování, což představovalo nebezpečí neznámé úrovně budoucí celkové kupní ceny. Na nabídku fixní ceny přistoupilo konsorcium na žádost české strany, která chtěla získat jistotu, že celková cena kontraktu bude limitována. Při vyjednávání kupní ceny učinilo konsorcium jako odpověď na tlak českého týmu několik významných cenových ústupků z původní fixní cenové nabídky, a to až v hodnotě téměř 3 mld. Kč.

Základními cíli vyjednávacího týmu bylo zajistit co nejlepší podmínky pro českou stranu, minimalizovat rizika vyplývající z dlouhodobého smluvního vztahu, chránit zájmy českého státu a dosáhnout transparentnosti smluvního vztahu. Těchto cílů bylo třeba dosáhnout v situaci, kdy konsorcium mělo připraveno texty smluv, které neodpovídaly požadavkům české strany a neumožňovaly naplnit všechny cíle stanovené českou stranou. Dosažení vytčených cílů v relativně velmi krátkém časovém úseku lze považovat za významný úspěch české strany a dokladuje to dobře organizovaný vyjednávací proces.

K programu průmyslové spolupráce - offsetům

Cílem offsetových programů uskutečňovaných v souvislosti se zakázkami obranného a bezpečnostního charakteru je kompenzovat výdaje státního rozpočtu hrazené zahraničními dodavateli takovýchto výrobků nebo služeb. V současné době jsou offsetové programy nedílnou součástí všech významnějších kontraktů tohoto charakteru. Jde o standardní mechanismus, který je v současné době uplatňován ve většině hospodářsky vyspělých zemích světa. Dovolte mi nyní vyjádřit se k mýtu, že americké společnosti doprovodné offsety neuznávají. Jako příklad lze uvést zkušenost finské vlády, která počátkem devadesátých let rozhodla o nákupu 57 kusů bojových letounů F18. Americká strana podpořila tuto zakázku offsetovým programem ve výši 100 % ceny, tj. 3,4 mld. USD. Dalším důkazem nechť slouží současné úsilí společnosti Lockheed Martin v Rakousku, kde se má v brzké době rozhodovat o vítězi tendru na dodávky nadzvukových letadel.

Vláda České republiky v rámci zadávacích podmínek stanovila jako podmínku výběrového řízení, že hodnota offsetů musí činit minimálně 150 % navržené smluvní ceny. Přitom minimálně 20 % navržené ceny musí tvořit přímé offsety a minimálně 60 % zahraniční investice.

Součástí nabídky již musel být offsetový program doložený konkrétními offsetovými transakcemi v předepsané hodnotě a struktuře.

Program průmyslové spolupráce předložený konsorciem obsahuje v současné době 37 offsetových transakcí a jeho objem je řádově 82 mld. Kč. Podle předloženého programu vykazuje nejvyšší předpokládanou hodnotu kategorie přímých zahraničních investic, z nichž většina má rovněž významný proexportní charakter. Jejich předpokládaný objem činí řádově 44 mld. Kč. Offsetové transakce v kategorii přímých offsetů, to je transakcí směřovaných do českého obranného a leteckého průmyslu, dosahují hodnoty řádově 12 mld. Kč. Zbývajících 26 mld. je tvořeno transakcemi z kategorie podpory exportu, transferu technologií, *know-how* a výzkumu a vývoje.

Na předložený program byla poradenskou firmou zpracována nezávislá ekonomická analýza, která potvrdila, že splňuje požadavky české strany a že všechny podnikatelské záměry jsou reálné, i když se jednotlivě nacházejí v různých etapách svého vývoje. Z odhadů makroekonomických přínosů programu pro Českou republiku vyplývá, že v období 10 let bude jeho vliv na růst hrubého domácího produktu činit řádově 0,7 až 1 % ročně, což bude mít nezanedbatelný vliv i na příjmovou stránku státního rozpočtu. Tyto příjmy by v rámci 10 let měly činit kolem 18 mld. Kč. V oblasti zaměstnanosti se předpokládá vytvoření řádově 3700 nových pracovních míst, přičemž realizace programu přispěje i ke stabilizaci dnes ohrožených pracovních míst. Přitom program průmyslové spolupráce bude přinášet hodnoty i dlouho po uplynutí požadovaných 10 let.

K vyjednávacímu procesu a jeho výsledkům

Naším úkolem bylo při nákupu nadzvukových letounů vytvořit co nejefektivnější smluvní rámec pro úspěšnou a plnou realizaci programu průmyslové spolupráce. Proti původnímu návrhu, který byl předložen, došlo v mnoha případech k posílení pozice české strany. Nejdůležitějšími předpoklady pro úspěšnou realizaci programu, které jsou zároveň nejdůležitějšími oblastmi a v nichž bylo dosaženo významného pokroku, jsou měření hodnoty offsetových transakcí, monitoring, řízení a sankce.

Trvali jsme na tom, aby se hodnota offsetové transakce měřila především dvěma základními metodami, a to přidanou hodnotou, tzn. číselným údajem uváděným ve výkazu zisku a ztrát, nebo tržbami z exportu, tzn. objemem exportu zboží či služeb českého původu. Za tímto účelem budou čeští partneři offsetových transakcí vést oddělenou účetní evidenci.

Původně nebyl poskytnut žádný odhad průběhu programu. Během jednání jsme však dohodli předpokládané hodnoty, které budou každoročně dosaženy. Tento předpokládaný časový plán se použije pro celkový monitoring průběhu programu a pro zahájení změnového řízení při zjištěných odchylkách. Konsorcium každý rok na vlastní náklady zajistí provedení šesti nezávislých auditů vybraných offsetových transakcí. Po vzájemných konzultacích s konsorciem to bude česká strana, která bude vyhlášovat konečné výsledky ročního monitoringu. Informace o průběhu a výsledcích programu budou každoročně zveřejňovány, což je také významným momentem, který vytváří tlak na úspěšné plnění programu a který původní

nabídka neobsahovala. Pokud se v průběhu ročního monitoringu nebo i mimo něj zjistí, že program nedosahuje předpokládaných hodnot, má konsorcium povinnost navrhnout řešení této situace.

Pro účely stanovení sankčního mechanismu se nám podařilo dohodnout milníky v průběhu plnění programu, jejichž nesplnění bude mít za následek uplatnění sankcí vůči konsorciu. Původně byl v programu stanoven pouze jediný milník, a to dosažení stoprocentní hodnoty programu během 10 let. Ve vyjednávacím programu jsme se shodli na dalších dvou milnících. Oba milníky budou vyhodnocovány z hlediska splnění celkové hodnoty a z hlediska splnění kategorie přímých offsetů. Oba milníky budou provázány s dvěma platbami za dodávky letounů, každou ve výši 5 % ze smluvní ceny, které jsou splatné v květnu 2006 a v květnu 2008.

Na pokrytí jak kupní, tak offsetové smlouvy byla původně nabídnuta záruka za plnění v hodnotě 5 % smluvní ceny. Tuto podmínku si stanovil stát ve výběrové dokumentaci. Přesto se nám podařilo vyjednat, jestliže by hypoteticky konsorcium vůbec neplnilo nebo nezačalo plnit offsetové programy, stalo by se zádržné uvedené výše penalizací v hodnotě 10 % ceny. Navíc by konsorcium zaplatilo celkem 5 % ceny z nesplnění hodnoty programu. Možná výše penalizace za neplnění programu tedy činí přibližně 20 % z kupní ceny, to je cca 11 mld. Kč. Musím v této souvislosti ale jasně zdůraznit, že konsorcium má velmi dobrou pověst v plnění závazků v oblasti offsetových programů.

V průběhu celého vyjednávacího procesu offsetový tým úzce spolupracoval se zástupci odborných průmyslových asociací a svazů, z nich zejména s Asociací obranného průmyslu a Asociací leteckých výrobců. Tato spolupráce pozitivně determinovala přístup české strany v rámci vyjednávání a sehrála důležitou roli v oblastech, jako jsou sankce při neplnění závazků či analýza transakcí v kategorii přímých offsetů.

Interoperabilita, technické a logistické aspekty programu

Věnovali jsme přípravě na pořízení nadzvukového letounu značnou pozornost, vznikla celá řada dokumentů a analýz, v nichž byla vyjádřena jak potřeba vyzbrojení vzdušných sil nadzvukovým víceúčelovým letounem, tak i požadavky Armády České republiky na nadzvukový letoun.

V souladu se zásadami projektového řízení budoucí uživatel zpracoval základní soubor vstupní dokumentace, v níž specifikoval záměry o předpokládaném provozu a zabezpečení letounů a stanovil technicko-taktické požadavky na víceúčelový nadzvukový letoun.

Tyto požadavky byly předloženy v průběhu vyjednávání konsorciu a následně podle nich byly upraveny tzv. specifikace letounu a logistického zabezpečení, které jsou součástí Smlouvy o pořízení systému Gripen. Výše uvedené dokumenty jsou tedy nejenom vyjádřením potřeb a požadavků armády, ale jsou i oficiální sadou dokumentace, která odpovídá zámyslu projektového řízení a která zabezpečí patřičnou schopnost rezortu obrany v oblasti pořízení nové techniky. Je to model, který vychází z dřívějších pozitivních i negativních akvizičních zkušeností rezortů a který se stane vzorovým projektem pro následující akvizice.

Systémy letounu, tak jak jsou uvedeny ve zmíněných specifikacích, odpovídají standardu NATO a splňují požadavky na interoperabilitu. Dovolte mi tedy, abych vyvrátil další mýtus, a to sice, že Gripen není kompatibilní a nedokáže spolupracovat s letadly ostatních členských armád Aliance. Opak je pravdou. Nejde jen o technické aspekty interoperability. Neméně

významné jsou aspekty operační. Proto předpokládané použití v době míru, krize či za válečné situace a přiměřeném logistickém zabezpečení vychází z operační doktríny vzdušných sil Aliance a návrhu doktríny vzdušných sil AČR. Vybrané jednotky taktického letectva budou předurčeny a zčásti přiděleny do aliančních sil. Operační úkoly budou plnit v souladu s výše uvedenou operační doktrínou podle článku 5 nebo mimo článek 5 Washingtonské smlouvy. Můžeme provozovat letoun v mírových podmínkách běžně i mimo území ČR a z tohoto důvodu jsme kladli důraz na to, abychom byli schopni naplnit požadavky na tzv. *Cross Servicing* s maximálním využitím v Alianci zavedených prostředků letištně technického zabezpečení.

Integrace vybavení klasifikovaných v Alianci

Klasifikované zařízení nelze, podle směrnic Aliance, dodávat výrobcem a musí být zakoupeno konečným uživatelem. Pro potřeby armády jsme takto specifikovali tři položky - identifikace přítel, nepřítel, kódování řeči - link 16.

Chtěl bych v této souvislosti zdůraznit, že vyčlenění těchto specifických položek není v kontraktech ničím neobvyklým. Ať se již ČR rozhodne pro jakékoliv letadlo, včetně americké výroby, bude muset postupovat stejným způsobem. Půjde o samostatný kontrakt v hodnotě do 0,5 mld Kč. S touto částkou dnes počítá navrhovaný zákon o financování. Je tak možné vyvrátit další mýtus, a to sice, že bude třeba investovat obrovské doplňující prostředky nad rámec předkládaného kontraktu a návrhu zákona o financování na zajištění interoperability letadel Gripen. Není to pravdou. Jen doplním, že cena za integraci těchto zařízení je již obsažena v ceně kontraktu za gripeny, tzn. v částce 52,5 mld korun. S nákupem vlastních nadzvukových letounů souvisí také akvizice zbraní systému Gripen a L-159.

Pro zařazení části letadel Gripen do integrovaného systému protivzdušné obrany státu a pro dosažení počáteční bojové operační způsobilosti ostatních letadel plánujeme vyčlenit částku 7,2 mld Kč k nákupu zbraní. Patří sem řízené střely určené pro vzdušný boj jak krátkého, tak i středního dosahu a munice pro palubní kanon. Pro další určení to jsou střely vzduch-země, řízené letecké pumy a neřízená munice. Nákup těchto zbraní bude předmětem samostatného kontraktu. V navrhovaném návrhu o financování se s touto částkou počítá, a to považujeme za zvlášť důležité, materiál lze přitom použít i na letadlech L-159.

Zbraně, které ČR požaduje pro dodávané letouny Gripen, jsou výrobcem plně integrovány v letounu a nevyžadují dodatečné finanční náklady spojené s udělením letové způsobilosti. Umožní plnění úkolu protivzdušné obrany státu, splnění závazků vyplývajících ze zapojení letounů Gripen do systému NATINADS a splnění deklarovaných úloh operačního nasazení v rámci AČR, neboť rozsahem svých funkčních vlastností a parametrů pokryjí příslušné takticko-technické požadavky.

Požadavky na výcvikový systém

Výcvikový systém k zabezpečení pozemní přípravy létajícího a technického personálu bude sloužit jako komplexní systém a bude zaveden v souladu s Konceptí zavádění simulační a trenažérové techniky pro AČR. Základní části systému jsou: plně letový simulátor, počítačový simulátor a multimediální učebna. Pro dosažení maximální efektivity leteckého výcviku, bezpečnosti přeškolení a výcviku leteckého personálu bude zpracován program výcviku pro technický a létající personál. Program výcviku pro piloty bude vycházet ze základních

požadavků předpisu „Výcvik pilota JAS 39 Gripen“ a „Operační postupy JAS 39 Gripen“. Předpokládá se zpracování logistických analýz s cílem optimalizace provozních nákladů výcvikového systému a zabezpečení provozu. Jak jsem již hovořil, důraz se klade na výcvik aliančních operačních postupů.

Pro adaptaci letounu do podmínek ČR byla provedena analýza odpovídající letištní infrastruktury. Analýza byla učiněna na základě porovnání dokumentace infrastruktury poskytnuté dodavatelem, stávajícího stavu infrastruktury, dokumentace „Výstavba letecké základny Čáslav“ a „Dokumentace odhadu nákladů v rámci projektů bezpečnostních investic NSIP“ s cílem vydefinovat co možná nej přesnější odhad nákladů související se zavedením zbraňového systému Gripen do používání v ČR a stanovení priorit realizace jednotlivých projektů v rámci plánu výstavby letecké základny Čáslav.

Na základě požadavků na infrastrukturu kladených používáním zbraňového systému Gripen lze konstatovat, že potřeby na infrastrukturu letiště pro letoun JAS 39 Gripen nevybočují z obecných požadavků na provozování letecké techniky. Za přímé náklady v souvislosti s provozováním letounu Gripen lze považovat případné modifikace budov a stavebních objektů v celkovém odhadu cca 75 mil Kč, které jsou však obecně vynakládány v souvislosti se zavedením nového zbraňového systému L-159 do výzbroje AČR. Ostatní náklady spadají do rámce úsilí ČR o dosažení potřebné úrovně infrastruktury pro případné rozmístění jednotek Aliance v případě krize.

Dnes bylo hodně zde diskutováno na téma způsob financování. Jak bylo uvedeno v materiálu Komplexní návrh dalšího postupu ve věci vyzbrojení, projednala vláda a svým usnesením vzala na vědomí, že bylo minimální podmínkou nákupu nadzvukových letadel Gripen jeho financování z prostředků mimo rozpočet kapitoly MO do roku 2008. S vědomím tohoto požadavku navrhl dodavatel způsob 100% financování dodávek formou úvěrů poskytnutých konsorciem bank. Po provedení ekonomických a právních analýz obchodních podmínek nabízených úvěrů však bylo konstatováno, že v nabízené podobě jsou úvěry pro ČR nepřijatelné.

Charakteristika vybraného způsobu financování

Vybraný způsob financování byl vládou ČR schválen s tím, že výdaje spojené s pořízením letounu Gripen do roku 2004 budou financovány z prostředků FNM.

Pro realizaci financování dodávek dle kupní smlouvy, ale i veškerých doprovodných výdajů, je nezbytné splnění podmínek stanovených zákonem č. 218 o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů a vyhláškou Ministerstva financí č. 40 o účasti státního rozpočtu na financování programů reprodukce majetku. Uvedený požadavek znamená zařadit nákup gripenů do programové struktury Ministerstva obrany, veškerá data týkající se financování a úvěrování zapracovat do příslušné dokumentace programového financování a zaregistrovat jednotlivé akce v prostředí ISPROFIN. Konstatuji, že jsme již úpravu programové struktury provedli, že jsme definovali jednotlivé cíle nově vytvořeného podprogramu 312 - Pořízení a zabezpečení provozu 24 nadzvukových letounů v rámci programového okruhu 3 - Rozvoj vzdušných sil. Na Ministerstvo financí jsme odeslali požadované informace k programovému prohlášení. Udělali jsme tedy v této fázi vše, abychom vyvrátili další mýtus, mýtus o tom, že nákup a provozování nadzvukových letadel se bude do slova a do písmene vznášet ve vzduchu bez ukotvení v programovém financování.

Otázkou úzce spojenou s financováním pořízení a provozování každého zbraňového systému je vyčíslení nákladů na celý životní cyklus. V procesu vyjednávání a upřesňování některých údajů jsme definovali cenu jedné letové hodiny a ta je ve výši cca 152 tisíc korun. Tato částka zahrnuje náklady na opravy včetně náhradních dílů a mzdových nákladů, spotřebu pohonných hmot a nákladů na údržbu zařízení pozemní podpory na úrovni běžných a středních oprav. Při plánovaném maximálním náletu 230 hodin ročně každým letounem po dobu 30leté životnosti jde o orientační částku zhruba 25 mld korun. Zde je zajímavé porovnání nákladů na jednu letovou hodinu u různých typů techniky, kde je nutno vycházet z jednotné metodiky. Propočty ukazují, že náklady na jednu letovou hodinu v kategorii nadzvukových letounů jsou v případě letounu Gripen výrazně nejlevnější. U gripenu je to 152 000 Kč. U MiG 21 je to 300 000 Kč, u F16A je to 350 000 Kč na jednu letovou hodinu. Při stejném vyčíslení nákladů na životní cyklus potom zjistíme, že provoz některých letounů je až dvakrát dražší než provoz nadzvukového stíhacího letounu JAS 39 Gripen. Pro porovnání chci ještě uvést náklady na letovou hodinu podle údajů výrobce u letounu L-159, tedy Aero Vodochody, které činí 211 000 Kč za letovou hodinu v rozsahu 250 letových hodin za rok, v případě jen 125 letových hodin 376 000 Kč na jednu letovou hodinu.

Spojitosti nadzvukových letounů a reformy ozbrojených sil

V následující části se proto pokusím o celkové shrnutí problematiky nákupu a jejího spojení s reformou ozbrojených sil Armády České republiky. Půjde o komplexní pohled i za cenu toho, že se v některých dílčích aspektech budu opakovat. Zcela zásadní konstantou při řešení soustavy rovnic ohledně možnosti proveditelnosti kontraktu byla pro mne jako pro ministra obrany České republiky konstanta R. Nemohu ji v žádném případě považovat za proměnnou, protože je zcela jednoznačně konstantou. Jedná se totiž o reformu našich ozbrojených sil. Musím přiznat a přiznávám to rád, že i můj názor, podobně jako názor mých odborníků, včetně dnešního vládního zmocněnce pro reformu ozbrojených sil, se vyvíjel tak, jak se vyvíjela situace před ukončením výběrového řízení, po jeho ukončení a v průběhu projednávání kontraktů. Na rozdíl od některých oponentů nechápu ale tento posun v myšlení a v názorech za výraz chaosu a improvizace, ale naopak za výraz flexibility a schopnosti reagovat na reálný vývoj situace. Bohužel mám pocit, že podobný pocit schází v názorech některých kritiků. Informace, z nichž někdy evidentně vycházejí při formulaci svých stanovisek, jsou již dávno překonané a do značné míry zastaralé. Nové informace, které jsme se snažili buď nabídnout nebo nabízíme, nebývají využity a ztrácejí se v kvasu našeho každodenního pracovního tempa. Proto bude myslím zajímavé připomenout si, jak se postupně vyvíjel vztah reformy ozbrojených sil a možnosti nákupu nadzvukových stíhacích letounů.

Vláda České republiky schválila, jak je všeobecně známo, dne 29. srpna 2001 usnesením č. 835 Návrh postupu reformy ozbrojených sil. Modernizace zbraňových systémů je zde považována za jednu z řady významných koncepčních systémových opatření, jež musí být v reformě využity. Postup modernizace musí být samozřejmě sladěn s ostatními kroky reformy tak, aby ozbrojené síly programově dosáhly úrovně požadovaných schopností v rámci celkových zdrojů, které Česká republika může v daném čase alokovat na rozvoj celých ozbrojených sil.

Analýza všech prosystémových opatření a tedy i návrh na postup realizace potřebných modernizačních programů vycházela v okamžicích schvalování návrhu postupu reformy ze standardních podmínek pro každý projekt. Program a kontrakt realizovaný ve prospěch

ozbrojených sil, tzn. zejména s možností jejich financování v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany. Z tohoto důvodu bylo v srpnu loňského roku zcela logicky jediným řešením, vzhledem k reálným možnostem rezortu obrany a prioritám reformy, zařadit akvizici nových nadzvukových letounů až do třetí skupiny modernizačních priorit s předpokládaným termínem realizace v letech 2008 až 2100, a to i přes závěr, že pro dosažení plnohodnotných schopností armády je v cílovém stavu potřebné, aby disponovala nadzvukovým letounem. Toto řešení schválené vládou České republiky v srpnu 2001 bylo ale v praxi podmíněno akceptací několika zásadních podmínek.

Česká republika nebude po určité přechodné období, od roku 2005 do doby zavedení nového nadzvukového letounu, disponovat nadzvukovým letectvem a nebude tedy sama schopna plnohodnotně zabezpečit obranu vzdušného prostoru, zejména v době míru. Letouny L-159 budou jediným typem, který bude Armáda České republiky provozovat ve shora uvedeném období. Tento stav může způsobit - kromě již naznačených dopadů operačního charakteru - další druhotné negativní dopady způsobené zvýšenými odchody již vycvičených pilotů a nutností doplnit jejich počty na konci přechodného období ve větším rozsahu, než jaký je nutný pro kompenzaci běžné odchodovosti.

Dovolte mi udělat na tomto místě malou odbočku. Před nedávnem se objevil rovněž mýtus, že se cestou nového nadzvukového letounu snažíme zachránit početně velmi omezenou skupinu vojáků z povolání, konkrétně pilotů, a v návaznosti na to příslušníků pozemního personálu.

Připouštím, že početně vzhledem k celkovému počtu vojáků z povolání se jedná o procenta a jejich zlomky. Pokud si ale uvědomíme, že náklady spojené s výcvikem jednoho pilota do dosažení úrovně plné vycvičenosti v době 3 až 4 let se pohybují kolem 100 až 150 milionů a náklady na jeho schopnosti v průběhu kariéry kolem 25 milionů za rok, potom již o zlomcích procent nemůže být asi ani řeč. Pro porovnání: Náklady na provoz mechanizovaného praporu, který čítá, resp. bude po profesionalizaci čítat, řádově 700 vojáků profesionálů, kalkulujeme v řádu 25 milionů korun za rok. Vzdušné síly a letectvo jsou drahá záležitost. Drahá, ale nezbytná, pokud chceme hovořit i nadále o armádě vnitřně vyvážené a schopné plně fungovat na vlastních nohou.

Pokud by někdo chtěl v tomto okamžiku oponovat tím, že letoun Gripen není žádnou podstatnou úlevou, pokud se týká finanční náročnosti provozu, má pravdu, bohužel, pouze částečně. Další z hlavních konsekvencí rozhodnutí o zařazení nákupu až do třetího balíku priorit z pohledu reformy bylo uznání faktů, že Česká republika se nebude schopna nejméně do dokončení přechodného období zúčastňovat se svým taktickým letectvem aliančních či koaličních operací vzdušných sil, neboť letoun L-159 v konfiguraci, ve které je zaváděn do Armády České republiky, nedosahuje požadovanou minimální úroveň schopností nutnou pro zapojení do aliančních operací. Pro zabezpečení svých národních zájmů bude muset tedy odpovídajícím způsobem zvýšit kvantitu i kvalitu svého zastoupení v operacích pozemních sil a současně akceptovat omezení celkových možností svého zapojení.

Při celkové analýze možností realizace reformy se zároveň zřetelně projevilo, že reforma, pokračování projektu L-159 a nákup nadzvukových letadel jsou spojené nádoby. Situace se vyvíjela dál a dostali jsme se až do fáze definování podmínek pro uzavření kontraktů.

Ministerstvo obrany i já jsme osobně byli proti nákupu nadzvukových letadel na základě nabídky obsažené ve Zprávě o výsledcích výběrového řízení na dodavatele víceúčelových nadzvukových letadel. Hlavním důvodem byla právě obava z ohrožení a případného zasta-

vení reformy ozbrojených sil. Proto vláda podmínila nákup nadzvukových letadel splněním několika předpokladů, z nichž následující jsou rozhodující z hlediska možností pokračování reformy: financovat program mimo rozpočet kapitoly Ministerstva obrany do roku 2008, pořídit základní balík výzbroje a řešit možnost odprodeje takového množství letounů L-159, které se stanou nadbytečnými, pro pořízení letounů JAS 39 Gripen.

Samozřejmě, že celkově bylo podmínek více, zásadních bylo celkem sedm, ale v tomto okamžiku zdůrazňuji právě ty, které jsou kritické v řešení rovnic reforma - nadzvukový letoun a L-159. Byla zahájena celková jednání a v rámci nich se vyjasňovaly vzájemné pozice i možnosti řešení jednotlivých vládních podmínek pro uzavření kontraktů. Podmínky pro reformu ozbrojených sil jsou ve stadiu předuzavření kontraktů.

Principy reformy

Nejprve si dovoluji velmi krátce připomenout, jaké jsou vlastně zásadní principy reformy, jak je navrhována vládním zmocněncem a jeho týmem. Koncepce výstavby profesionální armády a mobilizace ozbrojených sil je postavena na odpovědnosti ozbrojených sil zabezpečit obranyschopnost státu co možná nejlepším způsobem v souladu s alokovanými zdroji a principem rozumné dostatečnosti. Ozbrojené síly jsou přitom chápány jako jedna ze součástí systému bezpečnosti České republiky.

Ke splnění svého základního úkolu ozbrojené síly budují své schopnosti k plnění jak preventivních, tak reaktivních opatření. Strategie plnění úkolů ozbrojených sil je přitom založena na základním předpokladu, že ozbrojené síly České republiky musí především preventivním způsobem zabránit možnosti vzniku jakéhokoli ozbrojeného konfliktu nad vlastním územím České republiky. Musí být maximalizován preventivní charakter působení ozbrojených sil v rámci systému kolektivní bezpečnosti, využití faktu členství České republiky v Alianci a z toho vyplývající postavení České republiky v bezpečnostním prostředí při současném plnění národních povinností a závazků členské země Aliance při respektování principu rozumné dostatečnosti a při výstavbě mírové struktury Armády České republiky postupovat tak, aby naplňovala vojenskopolitické ambice vyplývající z nejpravděpodobnějšího charakteru zapojení do operací reagujících na krizi.

Pro naplnění této strategie je nutné splnit tři základní skupiny opatření, které tvoří pilíře obrany České republiky: vybudovat maximální úroveň schopností, nasadit síly mimo území České republiky v aliančním kontextu, vybudovat maximální úroveň ochrany vzdušného prostoru opět v aliančním kontextu a vybudovat maximální úroveň splněním úkolů vnitřní bezpečnosti, které jsou v zodpovědnosti ozbrojených sil, zejména schopnosti pro přijetí aliančních sil, posílením.

Dalším důležitým předpokladem pro zabezpečení obranyschopnosti na základě výše uvedených podmínek je dosažení maximální efektivity cyklu hodnocení hrozeb, programování a plánování, realizace protiopatření k eliminaci hrozeb a z nich vyplývajících rizik neakceptovatelných z hlediska celkové bezpečnosti České republiky. Efektivita toho procesu jak na úrovni Ministerstva obrany, tak na národní úrovni umožní České republice budovat ozbrojené síly v souladu s principem rozumné dostatečnosti. Opatření nutná k přechodu do ještě vyšších a náročnějších úrovní operací jsou řešena až v systému předběžných a mimořádných opatření metodou aktivace spících projektů výstavby ozbrojených sil.

Opět mi dovoluťe udělat malou odbočku a vysvětlit trochu blíže, co to znamená **pojem spící projekt**. Jde svým způsobem o třetí kategorie programu rozvoje ozbrojených sil, kterou zná systém programového financování pod označením „záložní programy“. Spící projekty nám při výstavbě armády poslouží k několika účelům. Šetřit zdroje na pouze to, co nezbytně potřebujeme pro nejpravděpodobnější varianty použití ozbrojených sil, připravit se zároveň ale i systémově na možné zhoršení situace a vyrovnat se s tempem technologického rozvoje. Nenakupujeme věci, které budou zastaralé v okamžiku, kdy je budeme opravdu potřebovat.

Jen jako dovětek doplním, že samozřejmě i vyhodnocení průběhu a efektivnosti spících programů a zejména vyhodnocení potřeby jejich možné aktivace bude součástí pravidelného cyklu obranného plánování.

A nyní znovu krátce k reformě. Základem pro praktickou realizaci reformy je naplnění předpokladů vyjádřených ve Střednědobém plánu činnosti a rozvoje rezortu obrany v letech 2003-2008. Z celkového makrorámce reformy jsme vyšli při sestavení makro výdajů do roku 2008. Dalším logickým krokem bylo zpracování struktury výdajů na vzdušné síly.

Bez toho, že bych šel do velkých detailů, připomenu, že součástí plánu ve vztahu ke vzdušným silám jsou všechny zásadní modernizační projekty zabezpečující dosažení počátečních operačních schopností do roku 2006 a přechod k dosažení celkových schopností v dalším období.

Zcela samozřejmě jsme tedy vypočítali náklady na provoz JAS 39 Gripen a na L-159 v letech 2003 až 2008. Šli jsme samozřejmě dál a udělali jsme si i analýzy, kolik nás bude stát celkově provoz taktického letectva do roku 2030. Abych byl přesný, počítali jsme vše ve dvou variantách. Varianta L-159 a gripen jako č. 1 a varianta pouze L-159 jako č. 2. Jako podpůrné varianty při našich úvahách jsme analyzovali další dvě varianty. Modernizace MiG 21 ve dvou dalších variantách a leasing starších strojů kategorie F 16. Ze všech analýz a provedených výpočtů nám jednoznačně nejpříznivější vyšla varianta nákupu letounů Gripen, zvláště pak pokud jsme vzali v úvahu další související rizika vyplývající z ostatních variant. Z kalkulací je dále patrné, že zdrojově velmi napjaté bude zejména období let 2003-2005, kdy budou téměř všechny zdroje rezortu spotřebovány na plnění opatření souvisejících s reformou. Od roku 2006 dojde k postupnému uvolňování zdrojů, a to zejména díky snížení početních stavů ozbrojených sil a díky radikálnímu snížení infrastruktury.

Plán, který je základem pro plán reformy v jejím rozhodujícím období, zároveň počítá s následujícími předpoklady pro realizaci projektu JAS 39 Gripen a považují za důležité vám je sdělit. Pořízení letounů JAS 39 bude hrazeno mimo rozpočet rezortu do roku 2008. Pořízení základní sestavy výzbroje bude součástí kontraktu. Náklady na pořízení další výzbroje jsou součástí Střednědobého plánu rezortu. Letoun JAS 39 Gripen bude provozován od počátku 2. čtvrtletí 2005. Náklady na provoz letounu JAS 39 jsou nižší než náklady na letoun L-159. V jednáních s Aliancí bude na základě reformy ozbrojených sil a výsledků jednání týkajících se pořízení letounů JAS 39 Gripen změněna deklarace letounů L-159 směrem k Severoatlantické alianci. Letoun L-159 bude provozován v Armádě ČR v době míru jako cvičný bojový letoun tak, že jeho celkové náklady na provoz nepřesáhnou předem stanovenou částku. Další zvyšování bojových schopností L-159 v porovnání s konfigurací, v jaké je zaváděn do armády, až na úroveň potřebnou pro efektivní zapojení do operací, bude realizováno až v době předběžných opatření cestou aktivace spících programů.

Stanovení počtů a typů potřebné výzbroje u obou letounů je přitom řešeno v návaznosti na vojensko-politické ambice České republiky, tzn. i u taktického letectva je jako nejpravdě-

podobnější varianta použít zdrojový ekvivalent brigádního úkolového uskupení pozemních sil v operaci odpovědi na krizi vyšší intenzity se současným zabezpečením aktivní účasti NATINEADS (*NATO Integrated Extended Air Defence System*).

Abych předešel možnému nařčení ze subjektivismu a stanovení podmínek takovému způsobem, aby byly zároveň již splněny, dovoluji mi poukázat na několik dalších skutečností. Představme si, že se kontrakt na JAS 39 Gripen neuskuteční. Máme tedy L-159, máme jich 72 a nemáme na jejich růstový program tak, abychom nezruinovali reformu. Letouny L-159 tedy nemají potřebný odpovídač vlastní-cizí, nemají krypto spojení, včetně spojení datalinkového, nemají potřebnou úroveň vlastní ochrany ani zabezpečení pilota na odpovídající úrovni. Nemají prostředky přesné navigace GPS, nemají kontejner typu třídy litening, který by jim umožňoval efektivní bojové použití, a to už vůbec neuvádím potřebnou úroveň pancéřování kabiny pro úkoly vzduch-zem, prostředky elektronické ochrany apod. Jsou omezeny svým taktickým doletem bez možnosti doplňování paliva za letu.

To je to základní, co jsem před několika dny zahrnul pod částku 20 miliard nutných k tomu, abychom je dostali na potřebnou úroveň. Těch 20 miliard jsem zdědil jako dalšího kostlivce a nemám na jeho oživení bez gripenů a všech návazných souvislostí, které se vám snažím nyní popsat. Mám ale MiG 21, který již nemá cenu modernizovat a který skončí v průběhu roku 2005 tak jako tak. Jinak řečeno - bez gripenů mám v roce 2005 taktické letectvo tvořené pouze L-159 s velmi limitovanými schopnostmi. Ptám se tedy - máme ještě pořád vyrovnanou, vyváženou armádu? Má tento stát šanci zabezpečit ochranu svého vzdušného prostoru způsobem standardním pro ostatní srovnatelné země Aliance? Tato otázka leží na stole dnes, zítra, v tyto dny. Není to otázka, na níž by odpověď byla černá nebo bílá. Je odpověď: Gripen má svá ano, má svá nepopíratelná rizika.

K zákonu o úvěru chci ještě uvést, že základem připravovaných legislativních změn je vládní návrh zákona o úvěru. V průběhu vyjednávání obsahu smluv a modelování financování nákupu se projevila potřeba určitých doplnění a úprav tohoto vládního návrhu, přičemž tato doplnění budou navržena formou poslaneckého pozměňovacího návrhu. Projekt nadzvukového letounu svým charakterem v celém komplexu umožňuje zásadní posílení celé strategie obrany České republiky a organizace Severoatlantické smlouvy. Projekt rozšíří zásadním způsobem spektrum možností Armády ČR pro účast v operacích mimo území ČR v alianční kontextu. Nákupem nových moderních nadzvukových letounů zvýšíme také schopnosti a možnosti vzdušných a pozemních sil, zejména úroveň přímé palebné podpory Aliance. Dalším přínosem projektu bude zvýšení úrovně ochrany vzdušného prostoru České republiky cestou navýšení národních schopností. Projekt druhotně zvýší možnosti Armády ČR pro přijetí aliančních sil posílením a dobudováním základen na standardy NATO a také tím, že připravíme personál armády k zabezpečení těchto sil.

Na závěr mi dovoluji zpochybnit ještě jeden dnešní mýtus, a to, že nadcházející summit NATO v Praze přijme nějakou zcela novou a zásadní strategii, z níž by vyplynulo, že nepotřebujeme nadzvuková letadla, že nepotřebujeme ochranu našeho vzdušného prostoru. Summit Aliance bude o nových členech, o nových vztazích a o nových schopnostech. Nákup nadzvukových letounů tak, jak je vládou navrhován, přispěje ke zvýšení těchto schopností bez toho, že by jakkoliv ohrozil zdrojové prostředí pro reformu a pro profesionalizaci ozbrojených sil.

(Ze zasedání 49. schůze Parlamentu ČR 24. dubna 2002,
mezititulky redakce.)